Lichaam van Christus; niet van de zichtbare kerk op aarde. Immers van die kerk op aarde zegt niemand »dat hij er een lid van is *en eeuwig zal blijven.*" In die kerk op aarde zijn heel wat leden, die nooit door God als leden in het Lichaam gezet zijn. En óók, in die kerk op aarde zijn duizenden en millioenen leden, van wie nooit eenige werking voor het liehaam is uitgegaan.

Toch zult ge toezien, dat ge u die zichtbare kerk niet denkt, als ware ze *heel iets anders* dan de onzichtbare; als stond ze er *naast;* en als kondt ge met die zichtbare kerk handelen naar welgevallen.

Zoo doet ge met een peulvrucht ook niet. Want ook bij die peulvrucht weet ge zeer wel, dat het u niet te doen is om de schel, en dat het u alleen te doen is, om de erwtjes, die in de schel verborgen zitten; maar toch zult ge daarom nooit tot uw tuinman zeggen: »Verniel die schel maar, de erwt zal zonder dat wel groeien."

Ja, als de erwt *rijp* is, in den dag als de pluk komt, dan dopt ge de erwt uit de peul en wordt de schel weggeworpen; en zoo zal ook God de Heere eenmaal dien bolster der uitwendige kerk als onnut wegwerpen. Maar thans in het heden, nu de dag des oogstes nog niet is gekomen, moet ook in de kerk de vrucht in de schel rijpen, en moet wel terdege door den landman op den welstand ook van die *zichtbare* kerk, of wilt ge, van de schel gelet worden. Stof en schadelijk gedierte moet afgeweerd. De stengelen moeten opgebonden Als er geen regen komt moeten ze besproeid worden. En ook tegen al te koude winden beschut.

En zoo moogt gij dus nooit zeggen, dat de *zichtbare* kerk er niet op aan komt, als de onzichtbare maar geestelijk rijpt; want in die zichtbare zit de onzichtbare kerk in, en het is door den welstand der zichtbare kerk dat die onzichtbare moet rijpen.

Geef dus nooit toe aan dat geestelijk zelfbehagen, waardoor zoo menig kind van God onverschillig is geworden voor den welstand en den bloei der *zichtbare* kerk, zoo hij zelf het maar wel voor zijn ziel had.

Die zoo staat, wil het beter weten dan God de Heere zelf, die ons de zichtbare kerk ge geven heeft. In den grond is dit dus niets dan eigenwijsheid en eigenwilligheid; een zonde, die hoe vroom en geestelijk ze zich ook voordoe, onverbiddelijk zich zelve straft.

Niet »met een hoekje in een boekje" is de leus, maar elk kind van God is gehouden, om zich, naar luid onzer belijdenis, te voegen bij de ware kerke Gods, een kerk die aan haar zuivere belijdenis, haar zuivere Sacramentsbediening en Christelijke tuchtoefening gekend wordt.

En dus moogt ge niet zeggen: »Ik ben een levend lid van de onzichtbare kerk, en dan ja ook nog aangesloten bij de zichtbare"; want aldus *scheidt* ge wat God *saam* heeft gevoegd. Ge plaatst de ziel van de kerk en het uitwendig lichaam van de kerk los naast elkaar. En zoo krijgt ge tweeërlei leven. Het ééne geestelijk voor uw God, en het andere als lid van een genootschap, dat dan eigenlijk buiten het heilige omgaat. En zoo krijgt ge dan die goddelooze »aannemingen", waarbij het om niets dan om den bolster der kerk gaat, en aan haar geestelijke, goddelijke kern zelfs niet wordt gedacht.

Zal het wel met u zijn, dan moet dus uw toetreding tot het volle lidmaatschap der kerk door openbare belijdenis, tevens voor u het begin zijn van een werkzaam optreden in die kerk.

Niet-werkende leden bestaan er in het Lichaam van Christus niet, en wie dus in de uitwendige kerk als een slapend of leegloopend lid verkeert, neemt vrede met een leugenachtigen toestand, en doet sterk het vermoeden rijzen, dat hij *geen* lid van het Lichaam is, ook al staat zijn naam op het boek.

Uw jonkheid verontschuldigt hier niet, want ge komt tot openbare belijdenis, en in die openbare belijdenis ligt juist uitgesproken, dat ge nu de kinderschoenen ontwassen en tot jaren van onderscheid zijt gekomen.

En ook kunt ge u niet verschuilen achter de kleinheid en onbeduidendheid van uw persoon, want de heilige apostel Paulus heeft over die leden des Lichaams, die een minder beteekenende plaats in het Lichaam innemen, zoo kras en duidelijk gesproken, dat voor vergoelijking geen enkele uitweg overblijft. En dat alles »opdat er geen tweedracht in het Lichaam zij en de leden voor elkander gelijke zorge zouden dragen" (1 Cor. 12 : 25).

En daar komt het dus maar op aan.

In de kerk geboren en in uw kerk gedoopt, hebt ge eerst jarenlang, er in geleefd zonder er u rekenschap van te geven, wat dat medeleven in de kerk beduidde en van u eischte.

Maar nu werd dit anders.

Nu kwaamt ge tot openbare belijdenis. En zoo zijt ge dan nu wel terdege verplicht u rekenschap te geven, van wat dat medeleven in uw kerk voor u beteekent, en wat het in naam des Heeren van u eischt.

En dit nu is velerlei.

Vooreerst zult ge schade en schande van uw kerk afweren, door toe te zien op uw eigen leven en het leven van uw gezin, opdat de naam van uw God om uwentwil niet gelasterd worde.

Voorts zult ge, omgekeerd, uzelven en uw gezin tot een goed »instrument" in Gods kerk stellen, door te trachten naar geestelijke voeding, geestelijke oefening en geestelijke verrijking. Immers het Lichaam vaart dan alleen wel, als de leden van het lichaam, elk op zichzelf, krachtig en doorvoed zijn.

Doch ook hierbij mag het niet blijven.

Ge hebt ook anderen te steunen, te schragen, te dragen met geduld en lijdzaamheid, en ze geestelijk te sterken. Niet alsof ge »den dominee" moest spelen. Daarin toch schuilt niets dan eigenwaan en zelfverheffing, en waar het hier op aankomt is *de liefde,* die niet zichzelf bedoelt, maar zich uitstrekt naar het Lichaam van Christus.

De vraag voor wie ge zorgen zult, is dan ook spoedig beantwoord.

Ge zult niet zeggen met Kain: »Ben ik mijns broeders hoeder? Dat moet hij zelf maar weten, ik steek mij daar niet in."

Zoo lasteren de Kains, maar zoo spreekt geen kind van God. Veeleer juist daaraan merkt het kind van God het dan ook wel, wie op zijn weg worden geplaatst en voor wie de Heere zijn hart ontsluit. Want ook mag men wel uitgaan op de heggen en stegen en is het bezoeken van de armen uitstekend; mits ge eerst met geestelijke liefde en met geestelijken moed uw taak volbracht hebt *in uw eigen omgeving;* en niet doet gelijk zoovelen, die in hun eigen kring allerlei ongeloof speuren, en zwijgen, en dan hun conscentie sussen en stillen door in een steegje of in een slop met een paar arme lieden te gaan spreken.

Dat is niets dan lafheid. Dat is zucht naar vertoon. Dat is plichtverzaking onder den schijn van buitengewone plichtsbetrachting.

Daar rust geen zegen op.

Altoos moet ge beginnen bij wat God op uw weg, in uw huis, in uw kring voor u zet. En eerst als daar de taak vervuld is, ga men uit naar buiten.

Doch er is nóg een andere zijde van het leven der kerk, en die u naar een heel ander terrein kan lokken.

De kerk heeft namelijk ook een gemeenschapsleven. Ze houdt vergadering der gelooVigen. Ze heeft kerkelijke diensten. Ze zorgt voor de lijdenden. Ze houdt toezicht op het onderwijs der jeugd. Veel wat verwaarloosd is, moet ze zoeken. Voor de zending onder wie nog buiten den heiligen Doop staan, moet ze ijveren En in verband hiermeê moet er allerlei arbeid verricht. Arbeid van schijnbaar hooge en van schijnbaar lage geaardheid. Een arbeid in de ambten door Christus ingezet, maar ook een arbeid die aan de waterputters en houthouwers van Israël doet denken, zooals daar is: het ophalen van allerlei gelden, het toezien op de orde bij de godsdienstoefeningen, het bespelen van het orgel, het verrichten van velerlei schrijfwerk, boekhouding en wat dies meer zij.

Dat alles moet gedaan, en goed gedaan, en vrijwillig gedaan.

Het moet *goed* gedaan, want de eere van Christus' kerk hangt er aan, dat ze ook in haar uitwendig optreden een eerlijken gang en een gang met goede orde aan haar bewegingen geve.

En ook het moet, zoo immer mogelijk, *vrijwillig* gedaan; want alle *betaald* werk is zijn geestelijken geur kwijt, en de betaalde suppoosten zijn te allen tijde een kwelling voor Jezus' kerk geweest.

Natuurlijk, wie geheel voor de kerk leven moet en haar al zijn levenskracht wijden, moet van leeftocht voorzien worden. Dit spreekt de Schrift zoo stellig mogelijk uit; maar anders is het duizendwerf beter, zoo de liefde en de vrijwilligheid het leven in haar draagt, dan dat Mammon tusschenbeide treedt, en er weer iets opdoeme van het kwaad waartegen de Heere eens zijn geeselriem met de koordekens gezwaaid heeft.

Nu dringe niemand zich in al zulken arbeid in.

Maar wordt ge geroepen, wettig geroepen door uw kerk; opgeroepen, om óf in het ambt te treden, óf een deel van de taak als helpende hand over te nemen, óf ook in deze kleine diensten uw kerk het leven mogelijk te maken, bedenk u dan wel, *eer ge weigert.*

Zelfs uw gevoel van onvermogen is hier geen verontschuldiging, want dat heeft uw kerk, en hebt niet gij te beoordeelen.

Weigeren is zoo koel, zoo weinig naar de uiting der liefde Christi.

En eerst dan, als een ieder zegt: »Zie, hier ben ik Heere!" bloeit het leven der kerk op.

KUYPER.

Amsterdam, 27 Maart 1891.

In het Synodaal Genootschap te Leiden gaat het weer den ouden weg op.

Tal van jonge mannen, die *niet* aan den Christus der Heillge Schrift gelooven, willen toch lidmaten van het Synodaal Genootschap worden; maar de Leidsche kerkeraad van dat genootschap is orthodox, en kan hen dus niet toelaten.

Nu zijn deze jonge mannen naar het Synodaal Genootschap, afdeeling Oudshoorn, getogen, en hebben daar bij een Modern predikant aan de noodige formaliteiten voldaan.

En nu komen ze met attestatie van dien Oudshoornschen kerkeraad bij den Leidschen kerkeraad, en vragen te Leiden toegang tot het heilig Avondmaal door inschrijving in het lidmatenboek.

Wat zal deze kerkeraad nu doen?

Een kerkeraad, die nooit één hand uitstak, om die vele hoogleeraren, die met attestatie bij hem inkwamen, en openlijk in geschrifte de stoutste dwalingen verkondigden, van de dwaling huns weegs af te brengen of te weren van het heilige?

Ziehier het kunstje.

De praeses van den kerkeraad laat er den kerkeraad buiten, en geeft aan een suppoost last, om die heeren in te schrijven.

Zoo komen ze er in, en de kerkeraad weet er officieel niets van af.

En de leden van den kerkeraad, die er van hooren, stoppen de ooren toe.

En op die wijs loopt men vrij en sust men zijn conscientie.

Naar men ons uit goede, volkomen vertrouwbare bron mededeelde, heeft Dr. G. J. Vos zelf in 1886, meer dan eens verklaard, dat het Classicaal bestuur van Amsterdam opzettelijk *de Beheersquaestie voor de Avondmaalsquaestie had geschoven.*

Hij verklaarde dit zóó, dat het Classicaal bestuur zeer goed inzag, hoe de kerkeraad van Amsterdam in zake de Avondmaalsquaestie onmogelijk kon toegeven, maar misschien nog wel in zake de Beheersquaestie. En dat men daarom de geestelijke quaestie *op den achtergrond had geschoven,* en de Beheersquaestie op den voorgrond had geplaatst.

In hoeverre dit nu oprecht gemeend was, laten we in het midden.

Slechts wijzen we op dit feit, om te doen uitkomen, hoe zelfs Dr. Vos alzoo feitelijk erkend heeft, dat het Conflict door de Avondmaalsquaestie opkwam.

En als nu de *Banier* uit onze kolommen een zinsnede afdrukt, waarin we er op wezen, hoe de afzetting plaats had, omdat leden van den kerkeraad hun stem aan een ingediend voorstel hadden gegeven, en acht dat dit met onze voorstelling van het Conflict als uit de Avondmaalsquaestie ontstaan, in strijd is, dan zij toch gevraagd, of haar redactie dan elk onderscheidingsvermogen verloor.

Anders toch weet zelfs een kind onderscheid te maken, tusschen hetgeen ge zegt als *uw eigen gevoelen,* en hetgeen ge zegt naar het gevoelen van uw tegenpartij.

Zou nu de *Banier* heusch dit verschil niet gevoelen?

En toch *moet* dit wel zoo zijn.

Anders toch ware ze door en door oneerlijk.

In Dordrecht zijn in de Synodale Genootschapskerk weer vreemde dingen geschied.

Men stond er nogmaals voor de keuze, of men den kerkeraad zou machtigen of het kiescollege bestendigen.

In 1867 had men met 1192 tegen 429 stemmen het kiescollege er ingevoerd, en daarmee een einde gemaakt aan de heerschappij der modernen. Ook in Juni 1871 koos men met 858 tegen 166 *voor* het kiescollege. De tegenpartij der modernen was blijkbaar ontmoedigd In 1881 gaf de moderne fractie den moed zelfs geheel op en werd het kiescollege bestendigd met 1474 tegen 58 stemmen.

Dit nu bleef zoo, tot er in 1890 door de stembus 22 modernen in het kiescollege kwamen.

Dit werd voor de orthodoxen bedenkelijk; en vandaar dat ze zich toen bij de stemming van 1891 plotseling *tegen* het kiescollege verklaarden, en nu al deden wat ze konden, om aan den orthodoxen kerkeraad het heft voor tien jaren in handen te geven.

Zelfs gingen de orthodoxe predikanten Ds. Kromsigt, Ds. Talma, Ds. Feijkes, Ds. Loeff en Ds. Eigeman zóóver van een strooibiljet rond te zenden, waarin dringend op *afschaffing* van het kiescollege wierd aangedrongen.

Het kiescollege had hen groot gemaakt. Het was de ladder, waarlangs de orthodoxe partij in Dordt naar boven was geklommen. Thans wilden ze die wegwerpen.

Het kiescollege was hun moeder, waaruit ze in Dordt geboren waren. Die moeder moest thans verloochend.

Doch natuurlijk kwamen de modernen nu uit den hoek schieten, en deden wat ze konden, om dit plan te doen mislukken.

Een felle strijd brak uit, en het resultaat was, dat alle modernen ten getale van 1278, voor het kiescollege kozen, en dat de orthodoxe stemgerechtigden met 1190 stemmen in de minderheid bleven.

Zoo verloopt het Synodale instituut in tal van plaatsen, en herwinnen de modernen almeer de eerst verlorene positie.

Dit nu is een zeer droeve omstandigheid, omdat het natuurlijk duizendmaal beter is, dat het Synodaal instituut, zoolang het zich handhaaft, orthodox is, dan dat het in moderne handen komt.

En toch mag niet anders gezegd, dan dat de orthodoxen in het instituut zichzelven dit kwaad zullen te wijten hebben.

In Dordt speciaal door hun onvaste, opportunistische houding. Te spelen met de kerkelijke instellingen gelijk men daar deed, en een kiescollege te aanvaarden, zoolang het in uw voordeel is, en te verwerpen als het u kan schaden, is geen eerlijke wijze van strijdvoeren.

Blijft men eenmaal in een kerk, waarin twee partijen principieel tegen elkander staan, dan moet men ook berusten in het feit, dat de tegenpartij boven kan komen.

Maar ten andere is deze gestadige veldwinning van het Modernisme in dit instituut alleen daaraan te wijten, dat de orthodoxen *den strijd in principieelen zin hebben opgegeven.*

Ze berusten, maar strijden niet meer.

Ze hebben geen leider, noch leiding; ze hebben geen beginsel noch tactiek meer.

En daarom prediken ze nog wel en bezoeken de armen; maar de kerk als kerk moeten ze laten geworden.

Want, en dit is hun noodlot, wagen ze ook maar op een enkel punt verzet, dan loopt dat verzet óf op nieuwe schade en teleurstelling uit, óf wel se komen uit waar de Doleantie is uitgekomen.

En dat immers *willen* ze niet.

Uit de Synodale kerk te Utrecht vernemen men, dat op 15 Februari daar *een zangkoor* bij de godsdienstoefeningen is opgetreden.

Er had zich eene vereeniging *Kerkgezang* gevormd, en deze werd nu toegelaten, om bij de openbare godsdienstoefening het gezang der gemeente al te wisselen.

Officieel werd dit in het Utrechtsche Predikbeurtenblad zelfs aangekondigd.

Het lijden van den Christus zou verkondigd worden, en een koorgezang zou optreden, om dit lijden te bezingen.

Zoo ziet men, waarheen men afdoolt, zoodra men eenmaal de vaste paden verlaat.

Rome was steeds en is nog van oordeel, dat de kunst, ook als zoodanig, moet te hulp geroepen, om de godsdienstoefeningen der gemeente op te luisteren.

In de Roomsche kerk heeft men dan ook steeds zulke koorgezangen gehad, en is het niet zelden gezien, dat schoone zangers en zangsters, die Zaterdagavond in de komedie gezongen hadden, Zondagsmorgens in de kerk zongen.

Juist om het misbruik waartoe dit geleid had, heeft de Hervorming zich nu hier tegengesteld, en de kunst verzocht het huis des Heeren te verlaten.

Alleen in de Anglicaansche kerk tastte men *niet* door en hield het koorgezang bij; juist in die kerk, die thans reeds voor drie kwart weer op weg naar Rome is.

In Schotland daarentegen en ten onzent heeft men zich steeds met hand en tand tegen zulke uitvoeringen verzet, tot ten leste ook ten onzent de Groningers eerst, en na hen de Modernen, met zulke koorgezangen zijn opgetreden.

Toch bleef het orthodoxe volk zich hier nog steeds tegen aankanten, tot nu eindelijk Utrecht, dat eens het sein gaf tot de weeropleving van de orthodoxie in ons vaderland, thans zoover we weten, het eerst het droeve schouwspel bood van een orthodoxen kerkeraad, die zulke dingen toelaat.

En dat een kerk waarin nog altoos Ds. Felix zit.

Dit nu is het *begin* van het *einde.*

Als men de schare niet in zijn bedehuis kan lokken door de zuivere verkondiging van het Woord, begint men eerst met de predicatie te vervangen door een *discours.* Er wordt dan niet gepreekt. Het Woord wordt niet bediend. Maar een begaafd spreker houdt *een boeiende rede* over eenig onderwerp, dat met den godsdienst of de rede in verband staat.

Dan blijven weg wie dorsten naar genade, en komen wie gaarne een schoone rede hooren.

Doch ook dat duurt niet lang.

Ook dat aanhooren van die eindelooze redevoeringen wordt op het laatst eentonig.

Dan moet er weer wat op verzonnen.

En dan neemt men zijn toevlucht tot koorgezangen.

Zoo deden het vroeger de Groningers; maar het hielp slechts voor korten tijd; want in de opera werd nog wel zoo prachtig gezongen.

En zoo zal het ook in Utrecht gaan.

Nu genoeg gezegd is over het besluit der Utrechtsche Synode, komt thans de *eerste* vraag aan de orde, t. w. of een kerkelijk instituut over een iegelijk die er eenmaal toe behoort, recht van tucht blijft behouden, tot aan zijn dood toe, ook al verklaart hij zelf, niets meer met dit instituut uitstaande te willen hebben.

Beantwoordt men toch deze vraag in toestemmenden zin, dan natuurlijk is het hiermede ook uitgemaakt, dat de kerkeraden der Ned. Ger. kerken recht van censuur blijven behouden op allen, die door Doop of Belijdenis tot hun instituut behoorden op den dag der afsnijding van de Synodale organisatie.

Moet hierop daarentegen, stellig en beslist, in ontkennenden zin geantwoord, en moet staande gehouden, dat het recht van censuur vervalt, zoodra iemand aan zulk een instituut zijn scheidbrief zendt, dan moeten ook de kerkeraden der Ned. Geref. kerken onder dien regel vallen, ten opzichte van een iegelijk, die eenmaal tot hun instituut behoorde, maar sinds door woord en daad duidelijk te kennen gaf, dat hij het oude instituut verliet en tot een ander overging.

Nu sta hierbij op den voorgrond, dat de Roomsche kerk metterdaad op deze vraag een *bevestigend* antwoord gaf en geeft. En dit moet wel, omdat Rome beweert, dat zij *de Kerk* is, en er buiten haar niets dan schismatieke vergaderingen of secten bestaan. In haar eigen oog is Rome *de Kerk,* en als zoodanig, het Lichaam zelf van Christus. Hoofd van dit Lichaam, en derhalve van de kerk, is dus de Christus, maar op aarde vertegenwoordigd in zijn stedehouder, den Paus. Voeg hier nu bij, dat volgens de Roomsche leer het Sacrament van den heiligen Doop de wedergeboorte aanbrengt, zoodat dit wederbarend Sacrament u een lid van het Lichaam van Christus *maakt,* en ge begrijpt, hoe de Roomsche hiërarchie niet anders kon leeren dan: 1°. dat alle gedoopten (mits de Doop wettig bediend zij) bij *de kerk* hooren; 2°. dat Christus, en in zijn naam de Paus, over alle deze gedoopten gezag oefent; en 3°. dat men nooit uit *de kerk* kan uitgaan en toch Christen blijven, eenvoudig omdat er naast *de* kerk geen andere kerk bestaat.

Vandaar dat de Roomsche hiërarchie ook thans nog beweert, rechtspraak ook over alle Protestanten te hebben; en alle Protestanten beschouwt, als leden der kerk, maar die in staat van opstand tegen het door Christus ingesteld gezag verkeeren. Tuchtiging zou dan ook zeker volgen, zoo hiertoe de macht bestond. Maar ook al blijft deze tuchtoefening feitelijk uit, in beginsel wordt ze door Rome geen oogenblik losgelaten. Naar het stelsel der hiërarchie heeft de Roomsche rechtbank het recht, elk Protestant voor zich te citeeren, en is deze van Godswege verplicht, voor hem te verschijnen.

Een beginsel, dat *à fortiori* evenzoo geldt voor elk Roomsche, die zich aan zijn kerk niet stoort of haar verlaten wil. Men *kan* op dat standpunt de kerk eenvoudig niet verlaten, zoomin als ge ooit den band kunt te niet doen, die u vleeschelijk aan uw broeders of zusters, aan uw vader of moeder verbindt. Ge kunt wel u aan dien band niet storen, of zelfs er tegen in gaan; maar hem losmaken kunt ge nooit. Dat kan alleen de dood.

Dit stelsel nu is volkomen consequent, en heeft er dan ook toe geleid, dat de kerk zich *dwingende* macht heeft toegekend; hetzij dat de kerk zelve feitelijk dwong, hetzij dat deze dwang zijdelings wierd uitgeoefend door de Overheid.

Men zou zoo zeggen, het is voor Nederlanders nauwlijks behoefte, om dit nog nader aangetoond te zien.

Of kennen ze dan de historie niet meer uit de dagen der martelaren?

En toch naar dit geoordeelde stelsel voert ons een ieder terug, die staande houdt, dat de kerkelijke rechtspraak *niet* gestuit wordt door iemands breken met het kerkelijk instituut, en dienvolgens in den strijd onzer vaderen tegen Rome *aan Rome* gelijk en aan onze vaderen *ongelijk* geeft.

Is het toch waar, dat onze vaderen door met het instituut van Romes hiërarchie te breken, niet van onder Romes rechtspraak uit gingen, dan hebben de toenmalige geestelijke rechtbanken onze martelaren terecht voor zich geciteerd en stond het aan deze rechtbanken ze te veroordeelen; en dat reeds als gedoopten, ook al hadden ze nog geen Communie gedaan.

Dan heeft Luther zijn boek „Von der Freiheit eines Christen menschen" ten onrechte geschreven.

Dan is er niets aan van het leerstuk der *Doorzichtigheid* (Perspicuitas) van de Heilige Schrift, dat onze vaderen tegen Rome overstelden.

Dan ontgaat aan de gelooVigen elk recht van eigen oordeel.

En dan moeten de kerkeraden der Ned. Ger. kerken nu nog rechtspraak praetendeeren niet enkel over de leden van het instituut, die dit tijdens het uitbreken der jongste reformatie waren; maar eveneens over de Afgescheidenen, die dan natuurlijk nooit uit de Hervormde kerk hadden kunnen wegkomen; en evenzoo over de Roomschen als afstammende van ouders, die tot ons instituut behoorden tijdens de reformatie der 16e eeuw.

Zoo merkt men wel, dat het hier metterdaad een *principieele* quaestie geldt, waarmee onze trouw aan de belijdenis der vaderen staat of valt.

Want immers, ware dit standpunt het Schriftuurlijke, dan zou ook het optreden van de gelooVigen in de zaak der kerkreformatie onhoudbaar zijn; wijl dit recht en deze plicht al eveneens uitgaan van het *jus discretionis* (het recht tot het zich formeeren van eigen oordeel), dat de Schrift aan de gelooVigen toekent. Een reformatie anders dan door de kerkelijke machthebbers tot stand gebracht, ware dan te veroordeelen. Wat onze vaderen tegen Rome deden was dan opstand, zoodat zij feitelijk aan Rome censurabel bleven en wij als hun afstammelingen met hen. En eveneens moest daa de reformatie van 1834 en 1886 afgekeurd. Immers dit alles ging uit van het standpunt, dat de gelooVigen zelven, op grond van Gods Woord te oordeelen hebben, of het instituut hunner kerk goed of kwaad is, en zich dienovereenkomstig hebben te gedragen.

Kent ge daarentegen aan de gelooVigen dit recht wel toe, dan volgt hier ook uit, dat elk gelooVige het recht en den plicht bezit, om op zijn kerk toe te zien; naar Gods Woord te beoordeelen of zijn kerk wel loopt; zoo ze dit niet doet haar uit Gods Woord heeft te vermanen; en zoo ze dat vermaan in den wind slaat, verplicht is haar te veroordeelen, haar als instituut te verwerpen, en het instituut in anderen en beteren vorm te zoeken.

Doch hiermeê is dan ook *formeel* het recht tot breking met een instituut, waartoe men behoort, duidelijk uitgesproken; en moet wie dit recht *formeel* betwist, wel weten, dat hij zich inscheept bij het geheel tegenovergestelde stelsel en dus in beginsel de vrijheid der kinderen Gods vernietigt.

Deswege hielden dan onze vaderen ook steeds staande, dat b.v. een Lutheraan die Gereformeerd wil worden, uit de Luthersche kerk kon uitgaan en over kon gaan in de Gereformeerde. Iets waar *formeel* dus ook het omgekeerde in was toegegeven.

Want wel heeft men *zedelijk* alleen het recht, om uit een *slechtere* in een *betere* kerk over te gaan, en niet omgekeerd; maar het oordeel, wat ten deze de *betere* kerk is, moet natuurlijk aan de gelooVigen zelven blijven. Want liet ge dit afhangen van het oordeel der kerk, zoo zou natuurlijk elk instituut zichzelf vóór *de beste kerk* verklaren, en alzoo elke overgang van kerk in kerk zijn afgesneden.

Vandaar dat hier tusschen het *geestelijk* recht en het *formeele* recht scherp moet onderscheiden.

Naar *geestelijk* recht is een gelooVige alleen gerechtigd en verplicht, om uit een kerk van onzuivere belijdenis over te gaan naar een kerk van zuiverder belijdenis; doch naar *formeel* recht bezit elk lid der kerk het recht, om het instituut waartoe hij behoort, al dan niet te verlaten, en naar een ander te verhuizen of ook niet te verhuizen.

Uit Dr. Van Ronkels nalatenschap zijn een vijftal leerreden in het licht verschenen.

Ds. Felix deed met de bezorging van deze uitgave een goed werk, waarvoor we hem dank zeggen.

Hij zegt in zijn voorbericht aangaande den opsteller dezer leerreden dit:

Ja, Dr. Van Ronkel was een zeer begaafd, buitengewoon ontwikkeld, echt gereformeerd man. Hij was wel waarlijk *uit het Jodendom tot den Christus* (en niet alleen tot het Christendom) geroepen en getrokken. Schoon wij elkander sinds dertig jaar vrienden noemden, leerde ik hem in de laatste jaren meer van nabij kennen, en bewonderde ik vaak zijn scherpen blik in het ontleden en uitleggen der Heilige Schriften, zijne degelijke taalstudie en zijne grondige kennis van de Gereformeerde Dogmatiek. Daarbij was hij een man uit één stuk, die zich steeds gelijk bleef, die zich ook door de beste vrienden niet van het spoor liet leiden, dat voor hem met innige overtuiging de waarheid was, waarin hij levend en stervend wenschte te wandelen. Dit juist gaf hem voor velen iets minder aantrekkelijks, soms zelfs iets afstootends, want de kunst van plooien en schikken verstond hij volstrekt niet. Door bewerking kan het staal worden gebogen, zoo had de Heere ook zijn staal gekneed in den oven der verdrukking, en het was er veerkrachtig door geworden; maar een karakter van fluweel (gelijk in onze dagen van karakterschaarschheid zoo veelvuldig voorkomt) heeft hij nooit getoond.

Er ligt metterdaad iets moedgevend in, dat Ds. Felix met zooveel keurigheid het onderscheid tusschen een stalen en fluweelen karakter weet te teekenen.

Doch dit daargelaten is deze uitgave uitnemend, en ook de keuze der leerreden goed.

Een licht tot verlichting der Heidenen